

ACȚIUNI REVOLUȚIONARE ALE PROLETARIATULUI REȘITEAN ÎN PRIMA JUMĂTATE A ANULUI 1918

Dezlănțuirea primei mari conflagrații mondiale în vara anului 1914 a avut consecințe nefaste și asupra oamenilor muncii din marele centru industrial de pe valea Bîrzavei. Ca și în alte localități ale Banatului, aflat pe atunci sub stăpînirea Imperiului Austro-Ungar și aici declanșarea operațiilor militare a fost urmată în scurt timp de o intensificare a contradicțiilor sociale și naționale.

În baza legilor adoptate de guvernanții austro-ungari încă în anii anteriori, privitoare la starea de necesitate, principalele întreprinderi industriale locale au fost militarizate. Grevele, îndemnurile la sistarea muncii, demonstrațiile, mitingurile au fost interzise, orice acțiune de nesubordonare totală fiind calificată drept act antistatal și sancționat exemplar.

Pierderile umane suferite chiar din primele zile de lupte au silit guvernul austro-ungar să treacă la concentrări masive, durata serviciului militar obligatoriu fiind extinsă de la vîrsta de 18 ani la 50 ani față de 21—42 de ani cît fusese înainte. A apărut astfel o acută lipsă de brațe de muncă. În multe unități industriale s-a trecut la angajarea masivă a femeilor și minorilor. De acest fapt au profitat din plin patronii, deoarece atît femeile cît și tinerii care împliniseră anii majoratului primeau salarii mai mici în raport cu capii de familie.

Dirijarea unei mari părți din producția de bunuri de larg consum spre satisfacerea nevoilor frontului a dus la creșterea vertiginoasă a prețurilor. Penuria de alimente și articole de îmbrăcăminte era agravată mai ales în localitățile urbane de specula ce luase proporții nemaiîntîlnite. Comparînd prețurile la principalele produse alimentare în intervalul iulie 1914 — decembrie 1916, ele au crescut cu 146,5% la făină, 73,33% pîine neagră, 450% carne de vită, 462% la slănină, 511,11% la untură, 85,7% la cartofi, 100% la fasole, 272,2% la unt, 121,4% la lapte și 400% la ouă¹.

Situația materială grea, abuzurile de tot felul ale autorităților au determinat proletariatul reșițean să treacă treptat la organizarea unor acțiuni de protest. Mai timide la început, actele de rezistență au căpătat treptat o amploare tot mai mare.

¹ I. Cicală, *Mișcarea muncitorească și socialistă din Transilvania 1901—1921*, București, Ed. politică, 1976, p. 200.

În cursul anilor 1915—1916 oamenii muncii din localitate au organizat acțiuni de împotrivire față de creșterea mizeriei, a foamei, a prelungirii zilei de muncă.

În cursul anului 1917 mișcarea grevistă a luat amploare. Un punct de cotitură în creșterea avântului revoluționar l-a reprezentat ziua de 1 Mai. Dacă în anii anteriori autoritățile reușiseră să stăvilească orice acțiune legată de ziua solidarității internaționale a proletariatului în acest an muncitorii reșițeni au sărbătorit primul 1 mai de la izbucnirea războiului.²

Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a stimulat avântul revoluționar. Ca și în alte centre urbane ale Transilvaniei și Banatului, la Reșița s-au desfășurat mari acțiuni de solidaritate cu tînărul stat socialist. În după-masa zilei de 16 decembrie 1917 mai multe mii de persoane au luat parte la o mare demonstrație pentru închierea unei păci drepte cu Rusia. Vorbitorii care au luat cuvîntul cu acest prilej au susținut cu tărie condițiile de pace propuse de guvernul sovietic. Într-un raport informativ referitor la această întrunire înaintat forurilor superioare, autoritățile locale subliniau că dacă nu vor fi luate măsuri foarte drastice și urgente“ se va întîmpla și aici ceea ce s-a întîmplat în Rusia“³.

În cursul lunii ianuarie a anului următor, proletariatul local ia parte activă la greva generală care cuprinsese întreaga monarhie dualistă. Deși elementele oportuniste din conducerea Partidului Social Democrat hotărîseră ca acțiunea să înceteze în ziua de 20 ianuarie, a doua zi muncitorii laminoriști au intrat din nou în grevă pentru ridicarea salariilor, reducerea zilei de muncă, eliberarea din detenție a unuia din cei mai populari reprezentanți ai lor⁴.

La 30 ianuarie au sistat munca toți lucrătorii sectorului siderurgic, iar cîteva zile mai tirziu și cei de la căile ferate.

Autoritățile vremii se vedeau puse tot mai des în imposibilitatea de a mai face apel la măsurile drastice cu care reușiseră să țină în friu masele în primii ani de război.

La 26 martie 1918 a fost sistat lucrul la sectoarele de turnătorie și laminare în semn de protest față de menținerea zilei de muncă la 12 ore, sub pretextul necesităților războiului. Cu toate că au fost amenințați cu sancțiuni grele de către comandantul militar, care le puse în vedere că „muncitorii sînt soldați și n-au dreptul să hotărească singuri asupra acestor chestiuni“ acțiunea începută a continuat⁵.

În ziua de 6 aprilie au fost arestați 35 bărbați de încredere. Drept răspuns la acest act samavolnic în scurt timp toți lucrătorii uzinei au intrat în grevă. Ei au reînceput activitatea numai după ce revendicările privind reducerea zilei de lucru au fost satisfăcute și au primit asigurarea că toți tovarășii de muncă arestați vor fi puși în libertate.

² V. Brătfăleanu, *25 Jahre Arbeiterbewegung in Reschitza 1903—1928*, Reșița, 1929, p. 48.

³ *A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai 1917. november — 1919 március ötödike*, Budapeșt, 1956, p. 45—46 (în continuare volumul va fi citat M.M.T.V.D.).

⁴ V. Brătfăleanu, *op. cit.*, p. 50.

⁵ E. Cimponeriu, *Reșița luptătoare — Din istoria mișcării muncitorești reșițene în perioada dintre cele două războaie mondiale*, Ed. științifică, București, 1965, p. 29.

La 21 mai ei au aflat însă cu indignare că aceștia, în loc să fie puși în libertate așa cum li se promisese, au fost condamnați la trimiterea pe front. În semn de protest în toate întreprinderile industriale din localitate munca a încetat. Alertate, autoritățile locale au făcut apel la forurile centrale. În localitate a sosit din Lugoj, Feher Kristof procurorul general al comitatului. Într-un raport înaintat șefului său, procurorul general din Timișoara, el făcea cunoscut că la Reșița se desfășoară “o răzvrătire care prezintă simptomele unei revoluții”. În continuare, el sublinia că în localitate “domnește o mare agitație... care nu aparține mișcărilor revendicative, ci reprezintă pur și simplu o problemă a puterii, muncitorimea încercând să-și impună voința autorităților militare cu arma încetării lucrului”⁶.

În ziua de 23 mai, comandantul militar al uzinei-generalul Hauser a adunat pe toți reprezentanții muncitorilor din uzină și în prezența comandanților de batalioane și companii, a funcționarilor superiori, a prim pretorului i-a amenințat că dacă munca nu va fi reluată a doua zi vor fi arestați cu toții și predați curții marțiale pentru revoltă. Pentru ca aceste dispoziții să fie aduse la cunoștința tuturor lucrătorilor, în seara aceleiași zile a fost fixată o întrunire. Muncitorii au hotărât să nu cedeze presiunilor și nu s-au adunat la ora fixată. Pentru a împiedica acțiunea spărgătorilor de grevă — la care autoritățile apelaseră, în fața porților întreprinderii s-au adunat zeci de muncitoare de la fabrica de cărămizi cerind celor care intenționau să reia munca să continue greva. „Una din participante — nota procurorul din Lugoj — a îndemnat în mod deschis pe muncitori la rezistență, spunând că soldații vor trage numai cu cartușe de manevră”⁷. Drept represalii, în noaptea de 24 spre 25 mai 160 de bărbați de încredere au fost arestați și închiși într-o pivniță a uzinei. A doua zi, ei urmau să fie trimiși sub escortă la curtea marțială. Aflând că reprezentanții lor vor fi duși la Timișoara pentru a fi judecați și condamnați, locuitorii orașului au hotărât organizarea unei acțiuni de întrerupere a circulației feroviare. La marginea orașului, pe linia ferată a fost răsturnat un vagon de linie îngustă iar câteva sute de femei și copii în frunte cu muncitoarea Pateșan Oprița, s-au postat în fața trenului, hotărâți să apere cu prețul vieții lor pe cei arestați.

Sesizate, autoritățile au deplasat la fața locului un tren cu jandarmi și militari. O mare parte a mulțimii a fost arestată și întemnițată la primărie.

Iată cum povestește acest episod o participantă la acțiune. „Am fost sute de femei și copii și am strigat să ni se elibereze conducătorii. Ne-am așezat pe șine, am făcut semne cu batistele și trenul s-a oprit pe cîmpul liber. Ce s-a întâmplat? Din tren au coborât jandarmi și militari și ne-au amenințat cu puștile să eliberăm linia. N-am avut ce face, a trebuit să ne retragem. Eu nu am fugit pentru că nu mă las gonită de jandarmi. La

⁶ *M.M.T.V.D.*, p. 181—183.

⁷ *Ibidem*, p. 153. Ca și în alte localități muncitoarele din Reșița au avut un rol important în desfășurarea multor acțiuni protestatare. Din cancelaria Ministerului de război a fost emisă chiar o circulară prin care se atrăgea atenția jandarmeriei și comandamentelor militare să-și îndrepte atenția asupra activității desfășurate de femeile muncitoare care constituia un element „tulburător” prin acțiunea lor de încurajare a muncitorilor la lupta grevistă (I. Cicală, *op. cit.*, p. 223).

jumătatea drumului le-au venit întărituri. Ne-au arestat și ne-au dus la primărie unde am stat toată noaptea⁴⁸.

Autoritățile n-au îndrăznit să efectueze transportarea greviștilor arestați în timpul nopții următoare, deoarece din informațiile primite rezulta că muncitorii erau hotărâți să organizeze un asalt asupra trenului. Într-o notă informativă întocmită pe baza unei declarații a unui muncitor se arăta „ziua autoritatea armatei este încă destul de puternică, dar la noapte dacă arestați vor fi transportați, nu va mai putea acționa în fața forței noastre superioare“. Astfel, transportarea a putut fi efectuată numai după ce forțele militare din localitate au fost întărite cu noi subunități. În legătură cu modul în care a decurs transportul greviștilor Ministerul de război era informat că... datorită măsurilor de securitate transportarea arestaților la Timișoara a avut loc nestingherit, iar aici, conform ordinului comandantului militar, au fost predați curții marțiale a diviziei. Trenul a fost însoțit de un pluton de armată⁴⁹.

Alertate de starea de spirit ce cuprinsese lucrătorii autoritățile locale au făcut apel forurilor superioare pentru întărirea forțelor militare locale în vederea treceri la aplicarea unor măsuri drastice. Comandantul militar făcea cunoscut cu acest prilej că ceea ce se petrece la Reșița „nu poate fi considerat drept grevă, ci o revoltă împotriva ordinii și liniștii de stat, precum și împotriva forțelor armate ale statului din care cauză solicit ordonarea stării de asediu pe întreg sectorul amintit⁵⁰“. Măsurile represive întreprinse nu au avut efectul scontat de autorități. Încă din ziua de 25 mai muncitorilor reșițeni li s-au alăturat metalurgiștii din Bocșa Romană, Bocșa Montană și Bocșa Vasiovei precum și minerii din Secul și Oțele de Fier. De asemenea, autoritățile fuseseră informate că și minierii din Anina se pregăteau pentru organizarea unei greve de solidaritate.

Potrivit unor mărturii ale timpului numărul greviștilor atinsese în aceste zile cifra de 8 000 de persoane.⁵¹

Pentru a ieși din impas, autoritățile militare au trecut la arestarea și înțemnițarea tuturor celor care refuzau să se prezinte la locurile de muncă. Despre modul în care s-a procedat ne stă mărturie raportul din 7 iunie întocmit și expedit de către generalul Hauser Ministrului de război. „Pe străzi și drumuri orice persoană a fost legitimată și ca urmare muncitorii cu legitimații vechi sau fără legitimații au fost arestați, din care cauză străzile au devenit pustii, și de aceea în cursul următoarelor două zile muncitorii au fost arestați de noi la domiciliu⁵²“.

În zilele de 1 și 2 iunie aparatul represiv local și-a extins raza de acțiune în zonele din jurul orașului. Toți locuitorii satelor din împrejurimi care lucrau la Reșița au fost aduși sub stare de arest și înțemnițați. De asemenea, a fost pusă sub un sever control circulația tuturor persoanelor străine din localitate.

Sub presiunea acestor măsuri abuzive la 3 iunie muncitorii au reluat munca.

⁴⁸ E. Cimponieru, *op. cit.*, p. 32.

⁴⁹ I. Gall, în *Acta MN*, V, 1968, p. 301.

⁵⁰ *Ibidem.*

⁵¹ *Ibidem.*

⁵² *M.M.T.V.D.*, p. 182.

⁵³ *Ibidem.*

Înăbușirea grevei a fost urmată de o serie de acțiuni represive: toți muncitorii considerați ca elemente instigatoare au fost înrolați în armată cei considerați inapți pentru serviciul militar precum și mai multe muncitoare au fost condamnate de instanțele de judecată la închisoare pe termene cuprinse între 3 săptămâni și 2 luni și la amenzi variind între 20—40 de coroane.

Dosarul cuprinzând documentele referitoare la grevă au fost trimise de către Ministrul de război la Președinția Consiliului de Miniștri precum și Ministrului de interne. În adresa anexată, autoritățile locale erau felicitate pentru „metodele“ folosite, „a căror aplicare cu consecvență s-a soldat cu un rezultat perfect. Măsurile luate cu scopul de a pune capăt acestei mișcări greviste oferă un exemplu tipic pentru procedurile de urmat față de acțiunile muncitorești asemănătoare“¹⁴.

Cei 33 de muncitori arestați în cursul lunii aprilie au fost eliberați iar după 80 de zile de anchetă au fost trimiși acasă și cei 160 de bărbați de încredere arestați la 24 mai, deși comandantul militar al uzinei subliniase forurilor centrale că o noua acțiune asemănătoare nu va izbucni numai în cazul în care Tribunalul militar din Timișoara va proceda aspru împotriva instigatorilor.

În lunile care au urmat avîntul revoluționar s-a intensificat. El a atins punctul culminant la sfîrșitul lunii octombrie și începutul lunii noiembrie odată cu izbucnirea revoluției pe întreg cuprinsul Transilvaniei și Banatului.

Numeroasele acțiuni protestatate organizate de către masele largi de oameni ai muncii de la orașe și sate în anii primului război mondial au avut un rol important în diminuarea capacității de luptă a armatei austro-ungare, contribuind direct la destrămarea compromisei alcătuită dualiste.

VASILE DUDAȘ

DIE REVOLUTIONARE TATIGKEIT DES PROLETARIATS AUS RESITA IN DER ERSTEN HALFTE DES JAHRES 1918

(Zusammenfassung)

Der Verfasser stellt revolutionäre Aktionen, die vom Proletariat aus Resita am Ende des ersten Weltkrieges veranlasst und durchgeführt wurden, vor. Eine besondere Bedeutung hatte der Streik vom Monate Mai des Jahres 1918.

¹⁴ I. Gall, *op. cit.*, p. 302.